

УДК 7.036(477)”19”

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-8>

Тетяна БІЛАН

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, 82100

ORCID: 0000-0002-7816-4481

Оксана ПЕТРІВ

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, 82100

ORCID: 0000-0001-5194-6486

Бібліографічний опис статті: Білан, Т., Петрів, О. (2024). Українське мистецтво початку 20 ст. як чинник формування етнокультурного простору. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 61–67, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-8>

УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО ПОЧАТКУ 20 СТ. ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Мета статті – аналіз українського мистецтва початку 20 ст. як чинника формування етнокультурного простору. **Методологія дослідження** базується на основних положеннях загальнонаукових методів аналізу, синтезу, узагальнення. Культурологічний підхід дає можливість трактувати мистецтво як феномен культури. Аксиологічний підхід ґрунтується на розумінні мистецтва як феномену культури, що має ціннісний статус. **Наукова новизна.** Вперше показано, що українське мистецтво початку 20 ст. було вагомим фактором формування та збереження етнічної ідентичності, впливало на формування національної свідомості, сприяло формуванню етнокультурного простору України. **Висновки.** Етнокультурний простір як вияв унікальної культурної спадщини народу, що включає мову, мистецтво, традиції, звичаї, релігію, освіту, науку тощо, допомагає людині розуміти своє походження, ідентичність, історію, цінності. Етнокультурний простір забезпечує розвиток спільних цінностей, які об'єднують членів національної спільноти, сприяє формуванню національної свідомості, історичної пам'яті, патріотизму, національної гордості. Початок 20 століття був періодом значних соціально-політичних змін в Україні, які суттєво впливали на розвиток культури. Мистецтво за цих обставин виконувало особливу етноформувальну роль та сприяло формуванню етнокультурного простору України. Показано, що мистецтво є вагомим фактором формування та збереження етнічної ідентичності, має значний вплив на формування національної свідомості, оскільки воно акумулює національні цінності, ідеали, уявлення про історичне минуле і цим сприяє утвердженню культурної самобутності. Українське мистецтво початку 20 ст. є важливим здобутком національної культури, воно сприяло відродженню та утвердженню української культури, значною мірою впливало на формування національної свідомості та ідентичності, формуючи український етнокультурний простір.

Ключові слова: мистецтво, українське мистецтво, етнокультурний простір, етнічна ідентичність, національна свідомість.

Tetiana BILAN

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Philosophy, Sociology and Political Science named after Professor Valery Skotny, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, 24 Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, 82100

ORCID: 0000-0002-7816-4481

Oksana PETRIV

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Philosophy, Sociology and Political Science named after Professor Valery Skotny, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, 24 Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, 82100

ORCID: 0000-0001-5194-6486

To cite this article: Bilan, T., Petriv, O. (2024). Ukrainske mystetstvo pochatku 20 st. yak chynnyk formuvannia etnokulturnoho prostoru [Ukrainian art of the early 20th century as a factor in the formation of ethno-cultural space]. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 61–67, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-2-8>

UKRAINIAN ART OF THE EARLY 20TH CENTURY AS A FACTOR IN THE FORMATION OF ETHNO-CULTURAL SPACE

The purpose of the article is to analyze Ukrainian art of the early 20th century as a factor in the formation of ethno-cultural space. The research methodology is based on the basic provisions of general scientific methods of analysis, synthesis, and generalization. The cultural approach makes it possible to interpret art as a cultural phenomenon. The axiological approach is based on the understanding of art as a cultural phenomenon with a value status. Scientific novelty. For the first time, it is shown that Ukrainian art of the early 20th century was an important factor in the formation and preservation of ethnic identity, influenced the formation of national consciousness, and contributed to the formation of the ethno-cultural space of Ukraine. Conclusions. Ethno-cultural space as a manifestation of the unique cultural heritage of a people, including language, art, traditions, customs, religion, education, science, etc. helps people understand their origins, identity, history, and values. The ethno-cultural space ensures the development of common values that unite members of the national community, promotes the formation of national consciousness, historical memory, patriotism, and national pride. The beginning of the 20th century was a period of significant socio-political changes in Ukraine, which had a significant impact on the development of culture. Under these circumstances, art played a special ethno-formative role and contributed to the formation of Ukraine's ethno-cultural space. It is shown that art is a significant factor in the formation and preservation of ethnic identity, has a significant impact on the formation of national consciousness, as it accumulates national values, ideals, ideas about the historical past and thus contributes to the establishment of cultural identity. Ukrainian art of the early 20th century is an important achievement of national culture; it contributed to the revival and consolidation of Ukrainian culture, significantly influenced the formation of national consciousness and identity, and shaped the Ukrainian ethno-cultural space.

Key words: art, Ukrainian art, ethno-cultural space, ethnic identity, national consciousness.

Актуальність проблеми. Мистецтво відіграє вагомую роль у формуванні національної свідомості, національної ідентичності народу, сприяє формуванню етнокультурного простору. Національна ідентичність – це відчуття належності і зв'язку зі своєю нацією, її історією, культурою та традиціями. Як органічна частина культури мистецтво втілює головні цінності та сенси певної спільноти, сприяє інкультурації індивіда, тобто засвоєнню етнокультурного досвіду. Початок 20 ст. був особливо важливим для розвитку національної свідомості та ідентичності українців. У цей складний час – час соціально-політичних змін – прогресивна, національно свідомо творча інтелігенція шукала способи зберегти та зміцнити свою культуру. Етнокультурний простір як вияв унікальної культурної спадщини народу, що включає мову, літературу, образотворче мистецтво, музику, хореографію, традиції, звичаї, релігію, освіту, науку тощо, допомагає людині розуміти своє походження, ідентичність, історію, цінності. Ці культурні елементи відображають колективний досвід народу і формують основу для відчуття єдності і спільності. Відчуття належності до певної етнокультурної спільноти надає інди-

відуувам самосвідомості і визначеності свого місця у світі. Етнокультурний простір містить історичний досвід народу з його перемогами, трагедіями, видатними постатями, доленосними подіями. Знання про історію народу формує уявлення про минуле та корені нації, сприяє формуванню патріотизму, національної гордості та національної пам'яті. Етнокультурний простір забезпечує розвиток спільних цінностей, які об'єднують членів національної спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив мистецтва на розвиток людини та суспільства є предметом дослідження мислителів різних поколінь і філософських поглядів. Аристотель, Г. Адорно, Є. Блакитний, К. Варшавська, Г. Гегель, Д. Горбачов, Л. Госейко, О. Забужко, Л. Левчук, В. Малахов, М. Наєнко, В. Панченко, Платон, М. Попович, О. Потебня, Леся Українка, І. Франко, Ф. Шеллінг, В. Шинкарук, Ф. Шіллер у своїх працях осмислюють мистецтво як феномен культури, проблему впливу мистецтва на людину, його значення у формуванні ціннісних орієнтацій, виробленні моделі світогляду, у вихованні патріотизму, формуванні естетичних смаків.

Історик мистецтва Володимир Січинський у статті «Стиль в українському мистецтві», аналізуючи проблему українського стилю у мистецтві, акцентує на національних ознаках мистецтва, його самобутності, наголошує, що коли «існує народ (не кажучи вже про націю), то існує і його мистецтво», зазначає, що національні особливості виявляються не тільки у змісті твору, а й у формі (Січинський, 2000).

Науковець і педагог Михайло Криволапов у ґрунтовній праці «Про мистецтво та художню критику України ХХ століття» аналізує художнє життя України 20 ст., особливості розвитку українського мистецтва та соціально-культурні процеси в країні, що вплинули на розвиток мистецтва, а також осмислення цих процесів художньою критикою. «У цьому виданні зібрані статті про історію формування і розвитку української мистецької школи і художньої критики ХІХ–ХХ ст.» (Криволапов, 2006, с. 9). Автор простежує й окреслює основні напрями розвитку мистецтва і мистецтвознавчої думки упродовж складного періоду розвитку нашої культури. Однак не достатньо дослідженою є проблема розвитку українського мистецтва початку 20 ст. та його вплив на формування етнокультурного простору.

Метою дослідження є аналіз українського мистецтва початку 20 ст. як чинника формування етнокультурного простору.

Методологія дослідження базується на основних положеннях загальнонаукових методів аналізу, синтезу, узагальнення. Також нами використано культурологічний та аксіологічний методи дослідження. Культурологічний підхід дає можливість трактувати мистецтво як феномен культури, в якому в художньо-образній формі акумульовано цінності, ідеї, ідеали, світогляд народу. Формування особистісних характеристик людини значною мірою залежить від рівня засвоєння нею культури як сукупності цінностей. Культурологічна парадигма орієнтує передусім на засвоєння цінностей і смислів культури. Аксіологічний підхід базується на розумінні цінностей як сутнісних сил особистості, її духовного потенціалу, а мистецтва як феномену культури, що має ціннісний статус. Мистецтво як цінність здатне створювати умови для духовної реалізації особистості, формування її ціннісних орієнтирів. Реалізація аксіологічного підходу особливо актуальна

в сучасних умовах динамічних змін ціннісних орієнтацій суспільства. Засвоєнню духовних цінностей значною мірою сприяє українське мистецтво, яке є дієвим чинником формування духовних потреб, національної свідомості та національної ідентичності народу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український етнокультурний простір 20 ст. формувалася в складних соціокультурних, економічних та політичних умовах. Початок 20 століття був періодом значних соціально-політичних змін в Україні, які суттєво впливали на розвиток культури країни. «Саме в цей час українська інтелігенція (західна і східна) все гостріше усвідомлювала себе опальною нацією, гідною зайняти належне місце у світовому культурному процесі» (Кара-Васильєва, 2006, 146). Революція 1905–1907 рр. спричинила масові протести та страйки, спрямовані проти царської влади та соціальних нерівностей. Ці події сприяли формуванню політичної та національної свідомості серед українського населення і підтримці національної ідеї. «Прогресивно налаштована частина творчої інтелігенції свідомо й цілеспрямовано працювали на « національну ідею», – зазначає мистецтвознавець Тетяна Кара-Васильєва (Кара-Васильєва, 2006, 146). Під час революції 1917 р. в Україні було створено Центральну Раду – основний орган української національної влади, який прагнув реалізації створення незалежної держави. Це сприяло активному розвитку різних галузей української культури і формуванню національної ідентичності. «Національна ідентичність передбачає існування в нації спільної історичної долі та близького майбутнього» (Олійник, 1996, с. 98).

Під час цих буремних подій активізувалися культурні процеси, розвивалися українська освіта, наука, література, образотворче мистецтво, музика, хореографія та інші сфери національної культури. У 1917 р. з ініціативи видатних представників української еліти – Михайла Грушевського, Дмитра Антоновича, Василя Кричевського, Федора Кричевського, Івана Степенка, Олександра Мурашка, Михайла Бойчука, Георгія Нарбута, Михайла Жука, Миколи Бурачека, Абрама Маневича – було створено Українську академію мистецтв, завдяки чому в молодих митців з'явилася можливість здобувати професійну освіту в Києві, а не в Петер-

бурзі чи Москві, як це було раніше. Першим ректором академії став видатний художник і педагог Федір Кричевський, який виховав численну кількість українських митців. Викладачами були такі легендарні постаті, як Василь Кричевський, Олександр Мурашко, Георгій Нарбут, Микола Бурачек, Михайло Бойчук, Абрам Маневич, Вадим Меллер. Упродовж 1918–1919 рр. в Академії навчалося близько 100 студентів, у 1921 – 1922 рр. – близько 400. Однак в кінці 1930-х рр. більшість засновників академії були репресовані радянською владою. 1934 року навчальний заклад реорганізували, перетворивши на Київський державний художній інститут.

Після утворення Радянського Союзу більшовицька влада під натиском націонал-комуністів 1923 року задекларувала політику коренізації з метою посилення центральної влади в регіонах через підтримку національних культур. В Україні ця політика отримала назву «українізація». Ця політична програма була спрямована на формування сприйняття різними народами радянської влади як народної, рідної, зрозумілої, корінної, а не нав'язаної зовні. Коренізація, хоч і мала ідеологічні обмеження, певний період часу сприяла розвитку національної мови, освіти, науки, літератури, театру, кіно тощо. Це на деякий час призвело до підвищення престижу української культури та її впливу на населення. Прогресивна творча інтелігенція завзято працювала на духовне відродження нації, за словами літературознавця Михайла Наєнка, митці цієї доби своєю натхненною працею «відвернули культурну смерть України» (Наєнко, 2001, с. 3), «тогочасне мистецтво овіяне живим диханням негасимих дерзань творчої самовіддачі і сміливим летом мистецької уяви» (Криволапов, 2006, с. 14). Починаючи з 1926 р. сталінський режим почав переслідування і знищення української творчої інтелігенції, цей етап історії національної культури отримав назву «Розстріляне Відродження». «Винищення української інтелігенції 20-х рр. було свідомо запланованою акцією «упокорення» України лідерами нової – радянської – імперії, про що свідчить цинічна заява слідчого у справі СВУ» (березень 1930 р.) Брука: «...Нам треба українську інтелігенцію поставити на коліна, це наше завдання – і воно буде виконане: кого не поставимо – розстріляємо»

(Бичко, 1996, с. 149). Голодомор 1932–1933 рр., організований більшовицькою владою, був продовженням плану «упокорення» України і винищення непокірних українців, він спричинив велику людську трагедію та мав нещадний вплив на культуру, знищуючи не тільки культурні цінності та традиції, а й людський потенціал. Соціально-політичні події початку 20 ст. мали значний вплив на тенденції розвитку культури України. З одного боку, ці зміни сприяли розвитку національної свідомості, усвідомленню національної ідентичності, активному розвитку української мови, літератури, освіти, науки, образотворчого мистецтва та інших сфер культури. З іншого боку, ці обставини створювали виклики та перешкоди для розвитку української культури, адже економічні труднощі, каральні заходи, репресії влади мали негативний вплив на культурне життя країни.

На початку 20 ст. Україна переживала важливий період свого історичного розвитку, пов'язаний із відродженням національної свідомості та національно-культурного самоусвідомлення українського народу. Цей період називають національним відродженням. Великий вплив на формування національної свідомості мав розвиток української літератури і використання української мови. Поети, письменники натхненно працювали над створенням літературних творів, які віддзеркалювали цінності української культури, її історію, побут, традиції. Вивчення української історії і культурних традицій сприяло пробудженню та утвердженню української національної свідомості. Актуалізація героїчного минулого України на сторінках художніх творів ставала джерелом інспірації для національного пробудження. Поява громадських організацій, видавництв і газет українською мовою сприяли поширенню національних ідей, культурних цінностей та обміну знаннями. Вивчення народного фольклору, звичаїв та традицій допомагало відроджувати і відтворювати національну культуру. Прогресивні діячі та митці для утвердження та ефективного розвитку українського мистецтва організували художні виставки, музеї, утворювали мистецькі об'єднання, окремі видання, в яких висвітлювались події художнього життя та актуальні питання мистецтва. Просвітницька діяльність української еліти та розвиток журналістики сприяли процесу залучення широких мас

населення до національного руху, що впливало на формування національної свідомості. Усі ці події та процеси сприяли утвердженню самобутньої української культури та формуванню національної свідомості українців. Українське образотворче мистецтво, музика, хореографія, театр та інші галузі мистецтва були зорієнтовані на відображення української тематики. «Мистецтво, як і культура загалом, поза національним не існує. Воно невіддільне ні в своїй предметності, ні в своїй суб'єктності від контексту національної культури. У різних жанрах літератури, образотворчості, музики та інших видах мистецтва відбувається об'єктивація певної системи національних цінностей» (Авер'янова Н., 2017, 3). У цінностях відображується духовність національної спільноти, зокрема й духовність предків. Таким чином, у творах національного мистецтва акумульовано «дух нації» – образ світу, світосприйняття, самосвідомість, отже, національне мистецтво є засобом збереження та утвердження самобутньої культури, чинником формування етнокультурного простору.

Вплив мистецтва на суспільство є значним, оскільки воно накопичує певні цінності, ідеї, ідеали, уявлення і через художньо-образний зміст твору навіює їх людині, суспільству. Початок 20 ст. був періодом важливих змін для українського мистецтва, а ініціаторами та натхненниками цих змін були численні представники патріотичної творчої еліти, які натхненно утверджували та відроджували національну культуру. Національні традиції в українському мистецтві упродовж століть перманентно витіснялися та планомірно знищувалися московською імперіалістичною владою. За цих обставин особливою цінністю українського культурного відродження початку 20 ст. була подвижницька, саможертвна праця багатьох апологетів народної культури і мистецтва, вони своєю працею утверджували самобутність національної культури. «Все-таки ядро справді українського мистецтва спочиває на плечах тих митців, які свідомо шукають українського виразу, українського стилю та в усякому разі перетворюють модерні течії в горнилі національної творчості», – зазначає мистецтвознавець Володимир Січинський у статті «Стиль в українському мистецтві» (1950) (Січинський, 2000, с. 185). Хоча національні традиції в укра-

їнському мистецтві упродовж століть постійно витіснялися, однак повністю не були знищені і продовжували здійснювати свій вплив на мистецьку творчість. Художня традиція попередніх поколінь та епох забезпечувала спадкоємність у мистецтві і давала можливість для збереження, творення та розвитку самобутньої української культури. Реакцією українства на утиски і заборони усього українського було активне зацікавлення своїми історичними коренями, художніми традиціями, народною культурою, в яких вбачали підґрунтя для подальшого розвитку української культури. Етнонаціональна парадигма суспільного розвитку засвідчує, що національно-етнічне буття спільноти є одним із головних рушіїв культурного розвитку. Культура не існує поза народом і людина не існує поза спільнотою, народом. Українське образотворче мистецтво початку 20 ст. також відіграло значну роль у процесі формування етнокультурного простору України. Характерною рисою культурного процесу 1920 – поч. 1930-х рр. було утворення численних мистецьких спілок та угруповань. Навколо них зосереджувалася творче життя митців різних стилів і напрямів, відбувалися дискусії про шляхи розвитку мистецтва. «З програмних документів, дискусій і диспутів, які відбувалися бурхливо і набували гучного розголосу, видно, що одним з принципів питань було питання про шляхи розвитку національної мистецької школи. Водночас майже кожне об'єднання, декларуючи свої творчі позиції, заявляло про винятковість своєї ролі у справі розвитку нової художньої культури» (Криволапов, 2006, с. 13–14). Видатними митцями, подвижниками національного мистецтва 20 ст., були Федір Кричевський, Василь Кричевський, Казимир Малевич, Петро Холодний, Олександра Екстер, Георгій Нарбут, Олекса Новаківський, Олександр Архипенко, Анатоль Петрицький, Олександр Богомазов, Віктор Пальмов, Тимофій Бойчук, Михайло Бойчук, Іван Падалка, Василь Седляр, Олена Кульчицька, Антон Середа та багато інших. Вони відіграли значну роль в мистецьких, культуротворчих та націєтворчих процесах. До того ж українські митці розвивали такі модерністські художні течії, як футуризм, кубофутуризм, кубізм, символізм, супрематизм, абстракціонізм, імпресіонізм, експресіонізм, неоромантизм тощо.

Українські художники початку 20 ст. активно використовували мотиви народного мистецтва у своїй творчості, допомагаючи зберегти та передати наступним поколінням багатство та унікальність української культурної спадщини. Апологетами українського національного стилю у мистецтві були зокрема Микола Пимоненко, Опанас Сластїон, Микола Самокиш, Сергій Васильківський, Порфирій Мартинович, Василь Кричевський, Олександр Мурашко. Цих художників цікавила українська тематика, вони зосереджувалися на відображенні історичних подій, культурних традицій, специфіки життя і побуту українського народу. Зокрема Микола Самокиш, Сергій Васильківський, Порфирій Мартинович, навчаючись в Імператорській академії мистецтв, були членами українофільського студентського гуртка. Їхня спілка мала за мету відтворювати народну культуру, зокрема історичні події, національні особливості життя і побуту українців. Митці організовували вечірки, на яких обговорювали доленосні історичні події, дискутували, співали пісень, слухали гру Порфирія Мартиновича на бандурі.

Як бачимо, революційні катаклізми, соціально-політичні зміни початку 20 ст. зумовили складну панораму художнього життя в Україні, мистецтво за цих обставин виконувало особливу етноформувальну роль та сприяло формуванню етнокультурного простору України.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Українське мистецтво початку 20 ст. є важливим здобутком національної культури, воно сприяло відродженню та утвердженню української культури, значною мірою впливало на формування національної свідомості та ідентичності, формуючи український етнокультурний простір. Мистецтво не лише зміцнювало національну ідентичність, а й зберігало й примножувало культурну спадщину, інспірувало патріотизм та допомагало утверджувати духовні цінності українського народу. Цей період був важливим для формування та утвердження української ідентичності, оскільки відбувалися значні соціокультурні та політичні зміни, що створили нові можливості для розвитку національного мистецтва. Перспективою подальших досліджень є аналіз українського образотворчого мистецтва початку 20 ст. як чинника формування етнокультурного простору України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авер'янова Н.М. Консолідуєчий потенціал українського мистецтва: формування духовно-світоглядних засад українства. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2017. Випуск 17. С. 3–6. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/54e3da49-1be6-4a61-80df-7cabac0f6f96/content>
2. Бичко І. Українська інтелігенція. *Мала енциклопедія етнодержавознавства* / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; редкол.: Ю.І.Римаренко (відп. ред.) та ін. К.: Генеза, 1996. 942 с. С. 147–149.
3. Кара-Васильєва Т. Нові підходи до історії українського мистецтва ХХ сторіччя. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. Зб. наук. пр. з мистецтвознавства і культурології*. Редкол.: В. Сидоренко (голова) та ін. К., 2006. 432 с. С. 145–165. URL: <http://mari.kyiv.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/MIST-3.PDF>
4. Криволапов М.О. Про мистецтво та художню критику України ХХ століття: Вибрані статті різних років. Книга перша: Формування та розвиток національної мистецької школи і мистецтвознавчої науки в Україні ХХ століття / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ: Видавничий дім А+С, 2006. 268 с.: іл. URL: http://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Krivolapov_part-1.pdf
5. Наєнко М. Відвернули культурну смерть України. *Лавріненко Ю.А. Розстріляне відродження: антологія 1917 – 1933: поезія – проза – драма – есей / підгот. тексту, фахове редагування і передм. проф. Наєнка М.К.* К.: Вид. центр «Просвіта», 2001. 794 с. С. 3 – 12.
6. Олійник О. Національна ідентичність (етнічна). *Мала енциклопедія етнодержавознавства* / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; редкол.: Ю.І.Римаренко (відп. ред.) та ін. К.: Генеза, 1996. 942 с. С. 98.
7. Січинський В. Стиль в українському мистецтві. *Хроніка 2000: Український культурологічний альманах*. Випуск 39–40. К.: Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2000. 800 с. С. 182–187.

REFERENCES:

1. Averianova N.M. Konsoliduiuchyi potentsial ukrainskoho mystetstva: formuvannia dukhovno-svitohliadnykh zasad ukrainstva [Consolidating potential of Ukrainian art: formation of spiritual and ideological foundations of Ukrainians]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologhii*. 2017. Vypusk 17. S. 3–6. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/54e3da49-1be6-4a61-80df-7cabac0f6f96/content> [in Ukrainian].

2. Bychko I. Ukrainska intelihentsiia [Ukrainian intelligentsia]. *Mala entsyklopediia etnoderzhavoznavstva* / NAN Ukrainy. In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho; redkol.: Yu.I.Rymarenko (vidp. red.) ta in. K.: Heneza, 1996. 942 s. S. 147–149. [in Ukrainian].
3. Kara-Vasyliieva T. Novi pidkhody do istorii ukrainskoho mystetstva KhKh storichchia [New Approaches to the History of Ukrainian Art of the Twentieth Century]. *MIST: Mystetstvo, istoriia, suchasnist, teoriia*. Zb. nauk. pr. z mystetstvoznavstva i kulturolohii. Redkol.: V. Sydorenko (holova) ta in. K., 2006. 432 s. S. 145–165. URL: <http://mari.kyiv.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/MIST-3.PDF> [in Ukrainian].
4. Kryvolapov M.O. Pro mystetstvo ta khudozhniu krytyku Ukrainy KhKh stolittia: Vybrani statti riznykh rokiv. [On the art and art criticism of twentieth-century Ukraine: Selected articles from different years]: Knyha persha: Formuvannia ta rozvytok natsionalnoi mystetskoï shkoly i mystetstvoznavchoï nauky v Ukraini KhKh stolittia / Instytut problem suchasnoho mystetstva Akademii mystetstv Ukrainy. Kyiv: Vydavnychi dim A+S, 2006. 268 s.: il. URL: http://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Krivolapov_part-1.pdf [in Ukrainian].
5. Naienko M. Vidvernuly kulturnu smert Ukrainy [Averted the cultural death of Ukraine]. *Lavrinenko Yu.A. Rozstriliane vidrozhennia: antolohiia 1917 – 1933: poeziia – proza – drama – esei / pidhot. tekstu, fakhove redahuvannia i peredm. prof. Naienka M.K.* K.: Vyd. tsentr «Prosvita», 2001. 794 s. S. 3–12. [in Ukrainian].
6. Oliinyk O. Natsionalna identychnist (etnichna) [National identity (ethnicity)]. *Mala entsyklopediia etnoderzhavoznavstva* / NAN Ukrainy. In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho; redkol.: Yu.I.Rymarenko (vidp. red.) ta in. K.: Heneza, 1996. 942 s. S. 98. [in Ukrainian].
7. Sichynskiy V. Styl v ukrainskomu mystetstvi [Style in Ukrainian art]. *Khronika 2000: Ukrainskyi kulturolohichniy almanakh*. Vypusk 39–40. K.: Fond spriannia rozvytku mystetstv, 2000. 800 s. S. 182–187. [in Ukrainian].